

Avtandil Nikoleishvili

ავთანდილ ნიკოლეიშვილი

Akaki Tsereteli State University

აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

Georgia, Kutaisi

საქართველო, ქუთაისი

Towards the Realities Revealing Socialist Realism in Georgian Poetry of the Soviet Period

სოციალისტური რეალიზმის წარმომჩენი რეალების შესახებ საბჭოთა პერიოდის ქართულ პოეზიაში

Despite the repressive governance policy that the communists carried out in every direction since the first years of getting hold of the political power, at the initial stage of the sovietization of Georgia, they couldn't completely come Georgian literature under the ideological influence. This situation has changed significantly since the 1930s, as the literature appeared in a strict ideological framework. The mentioned reality severely limited the process of free expression of opinion and almost all writers working in the mentioned period had to create artistic texts glorifying Soviet reality, which had a very negative impact on the literature.

Keywords: socialist realism, government, ideology, communist party, politics

საკვანძო სიტყვები: სოციალისტური რეალიზმი, ხელისუფლება, იდეოლოგია, კომუნისტური პარტია, პოლიტიკა

მიუხედავად იმ რეპრესიული მმართველობითი პოლიტიკისა, რომელსაც კომუნისტები ხელისუფლების ხელში ჩაგდების პირველივე წლებიდან აქტიურად ატარებდნენ ყოველი მიმართულებით, საქართველოს გასაბჭოების პირველ წლებში ჩვენი მწერლობის იდეოლოგიურ მარწუხებში სრულად მოქცევა მათ მაინც ვერ შეძლეს. სწორედ ამის თვალნათლივ დადასტურებას წარმოადგენს ის ფაქტი, რომ 1920-იანი წლების ბოლომდე ქართულ მწერლობაში მხატვრულ-ესთეტიკური პრინციპებით არსებითად განსხვავებული რამდენიმე ლიტერატურული დაჯგუფება არსებობდა და იმხანად მოღვაწე ქართველ მწერალთა დიდი ნაწილი აშკარად გამოხატავდა არსებული სახელისუფლებო რეჟიმისადმი ოპოზიციურ დამოკიდებულებას. ამ თვალსაზრისით გამორჩეულ ერთადერთ ლიტერატურულ დაჯგუფებას იმხანად მხოლოდ პროლეტარულ მწერალთა ასოციაცია წარმოადგენდა, რომლის წევრებიც იმდროინდელი ხელისუფლების მესვეურთა აქტიური მხარდაჭერით სარგებლობდნენ.

ასე მომზადდა საფუძველი ე. წ. პროლეტარული მწერლობის პრივილეგირებული ფენის შესაქმნელად, რომლის წარმომადგენლებიც მწერალთა კავშირის მართვის სადავეებს დაესაკუთრნენ და დაუნდობელი ბრძოლა გააჩაღეს სიტყვის ნიჭიერ ოსტატთა წინააღმდეგ. ამ ბრძოლის უმთავრესი მიზანი ლიტერატურის იდეოლოგიზაცია და თავისუფალი შემოქმედებითი აზრის დათრგუნვა იყო.

ერთ-ერთი პირველი პარტიული დოკუმენტები, რომლებშიც მკაფიოდ იქნა განსაზღვრული მწერლობისადმი ხელისუფლების მიერ უალტერნატივოდ გასატარებელი მმართველობითი პოლიტიკის არსი, 1924 წელს გამართული საბჭოთა კავშირის კომუნისტური პარტიის XIII ყრილობისა და რკპ (ბ) ცენტრალური კომიტეტის მიერ 1925 წელს მიღებული დადგენილებები იყო. ხსენებული დოკუმენტების მიღების შემდეგ განახლებული ძალით გაჩაღდა ბრძოლა ოპოზიციონერ მწერალთა წინააღმდეგ.

ქვეყანაში შექმნილმა ასეთმა უმძიმესმა მდგომარეობამ ბევრ პიროვნებას დაახვეინა უკან, თავის ნამდვილ ეროვნულ და მოქალაქეობრივ პრინციპებზე მოჩვენებითად ანდა შეგნებულადაც კი ათქმევინა უარი და იძულებული გახადა, ეპოქის სამსახურში ჩამდგარიყო.

საბჭოთა იდეოლოგიის მარწუხებში მოქცეული მწერლობის უმთავრეს დანიშნულებად ხელისუფლებამ, ფაქტობრივად, საბჭოთა ეპოქის მეხოტბეობა და კაპიტალისტური სამყაროს განწირულობის ჩვენება დააკანონა. ამ სამწუხარო რეალობის თვისებრივად ახალ სიმაღლეზე აყვანის საქმეში განსაკუთრებული მნიშვნელობის მქონე მოვლენად იქცა საბჭოთა კავშირის კომუნისტური პარტიის ცენტრალური კომიტეტის მიერ 1932 წლის 23 აპრილს მიღებული დადგენილება „სალიტერატურო-სამხატვრო ორგანიზაციათა გარდაქმნის შესახებ.“ ამ დადგენილების შედეგად მთელი ქვეყნის მასშტაბით უკვე საკანონმდებლო დონეზე აიკრძალა განსხვავებული ლიტერატურული დაჯგუფებების შექმნა.

უმკაცრეს იდეოლოგიურ მარწუხებში მწერალთა მოქცევის პროცესმა კიდევ უფრო დიდი მასშტაბები შეიძინა 1934 წელს გამართული საბჭოთა კავშირის მწერალთა პირველი ყრილობის მიერ მიღებული იმ გადაწყვეტილების შედეგად, რომლის ძალითაც ყველა მწერლისთვის სავალდებულო ერთადერთ მხატვრულ-შემოქმედებით მეთოდად სოციალისტური რეალიზმი იქნა აღიარებული.

ხელისუფლების მიერ აქტიურად გატარებულმა ამგვარმა იდეოლოგიურმა პოლიტიკამ ლიტერატურის განვითარების პროცესი რკინის არტახებით შებოჭა და მთლიანად დაუქვემდებარა პარტიულ დიქტატს. კერძოდ, კომუნისტური პარტიის მესვეურები მათ მიერ მიღებული დირექტივებითა და დადგენილებებით უმწვავეს კონტროლს აწესებდნენ მწერლობაში მიმდინარე მოვლენებზე და არსებული რეჟიმისათვის პოლიტიკურად და იდეოლოგიურად მიუღებელ ყოველ ფაქტს მკაცრი რეაგირების გარეშე არ ტოვებდნენ.

აქედან გამომდინარე, უკომპრომისო კონტროლი იყო დაწესებული ქვეყანაში არსებულ გამომცემლობებსა და ლიტერატურულ ჟურნალ-გაზეთებზე. იმისათვის, რომ მწერლობას ხელისუფლების მიერ განსაზღვრული გზიდან არ გადაეხვია, სამწერლო ორგანიზაციებში სხვადასხვა სახის შეხვედრებიც (პლენუმები, კონფერენციები, ყრილობები...) ხშირად ტარდებოდა, სადაც იდეოლოგიზებული თვალთახედვით ფასდებოდა მწერლობაში მიმდინარე მოვლენები.

სახელისუფლებო ორგანოები ამ ფორმით სისტემატურად აკონტროლებდნენ მწერლობაში მიმდინარე მოვლენებს და ყოველ შემოქმედს, ვინც დადგენილი გზიდან გადახვევას შეეცდებოდა, უმკაცრესად სჯიდნენ. ამგვარი დასჯის ფორმები და საშუალებანი კი მეტად მრავალფეროვანი იყო. მათგან ყველაზე საშიშ მოვლენას პოლიტიკური რესპერსია წარმოადგენდა, რის შედეგადაც ქვეყნისა და ხალხის მტრად გამოცხადებულ მწერალს ან ხერეტდნენ, ანდა იჭერდნენ, ციხეში სვამდნენ, საკონცენტრაციო ბანაკებში ასახლებდნენ და ა. შ. დასჯის შედარებით მსუბუქი ფორმა იყო მწერალთა კავშირიდან გარიცხვა, მათი წიგნების გამოცემის აკრძალვა და მისთანანი.

ხელისუფლების მიერ აქტიურად გატარებულმა ამგვარმა მმართველობითმა პოლიტიკამ მნიშვნელოვანწილად შეზღუდა შემოქმედებითი პროცესის თავისუფალი განვითარება. აკაკი ბაქრაძის ხატოვანი გამოთქმა რომ გამოვიყენოთ, ფაქტობრივად ეს იყო მცდელობა მწერლობის „მოთვინიერებისა“ და ქვეყანაში დამკვიდრებული პარტიულ-იდეოლოგიური პრინციპების ტყვეობაში მოქცევისა.

მიუხედავად იმისა, რომ ჩვენი მწერლობის საუკეთესო წარმომადგენლები დიდი რისკისა და მოქალაქეობრივი გაბედულების ფასად მაინც ცდილობდნენ, ჭეშმარიტების გზიდან არ გადაეხვიათ

და სიმართლისათვის არ ეღალატათ, ბევრი მათგანი იძულებული გახდა, კომპრომისზე წასულიყო და ხელისუფლების მოთხოვნებისათვის ანგარიში გაეწია. საკმაოდ მრავლად იყვნენ ისეთებიც, რომლებიც პიროვნული კეთილდღეობის მისაღწევად არსებული რეჟიმის სამსახურში ჩადგნენ და ხელისუფლების მიერ გატარებული პოლიტიკის მეხოტბეებად იქცნენ.

საბჭოთა ხელისუფლების პერიოდში გატარებულმა ამ პოლიტიკამ 1930-1950-იან წლებში იმდენად დიდი მასშტაბები შეიძინა, რომ აღნიშნულ მოვლენას თავი იმხანად მოღვაწე მწერალთა უმეტესობამ ვერ დააღწია. 1960-იანი წლებიდან კი ვითარება თანდათანობით იწყებს სასიკეთოდ შეცვლას, რამაც მნიშვნელოვანწილად შეუწყო ხელი ჩვენს მწერლობაში მანამდე შედარებით სუსტად არსებული კრიტიკულ-ოპოზიციური ნაკადის მომძლავრებას.

მწერლობის „მოთვინიერების“ ზემოთ ხსენებულ ეპოქაში სიმართლის გამოხატვის ყველაზე ეფექტურ ფორმას სათქმელის ქვეტექსტური მინიშნებებითა და სიმბოლურ-ალეგორიული ფორმით გადმოცემა წარმოადგენდა. მწერალთა დიდი ნაწილი ცდილობდა თავისი ნამდვილი გულისთქმა სწორედ ამ სახით, შენიღბულად და გადატანითი მნიშვნელობით, გადმოეცა.

საბედნიეროდ, საბჭოთა პერიოდში მოღვაწე მწერალთა არქივების შესწავლამ ისეთი ნაწარმოებებიცა და სხვადასხვა სახის ჩანაწერებიც მრავლად გამოამზეურა, რომელთა გამოქვეყნება იმჟამინდელი ცენზურულ-იდეოლოგიური შეზღუდვების გამო მაშინ ვერაფრით მოხერხდებოდა. ამ ტიპის ნაწარმოებები, რომელთაც პოეტმა მიხეილ ქვლივიძემ „უჯრის პატიმრები“ უწოდა, ნათლად ცხადყოფს, რომ მათ ავტორებს არც იმ უმძიმეს ეპოქაში დაუყრიათ ფარ-ხმალი.

თუმცა, მიუხედავად ზემოთქმულისა, ობიექტურობა მოითხოვს, იმხანად არსებული რეალობა ცალმხრივად არ წარმოვაჩინოთ და ყურადღების მიღმა ბევრი მათგანის მიერ დაწერილი არც ის კონიუნქტურული ტექსტები დავტოვოთ, რომელთა შექმნის განმაპირობებელ უმთავრეს ფაქტორად საბჭოთა ხელისუფლების მიერ გატარებული უმკაცრესი იდეოლოგიური პოლიტიკა იქცა.

იმისათვის, რომ უფრო ნათელი წარმოდგენა შეგვექმნეს ხელისუფლების მიერ გატარებული მმართველობითი პოლიტიკის შედეგად საბჭოთა პერიოდის ჩვენს მწერლობაში შექმნილ რეალობაზე, ქვემოთ შევეცდები, კონკრეტულად მივაპყრო ყურადღება რამდენიმე მათგანის შემოქმედებაში აღნიშნული ტენდენციის წარმომჩენ პოეტურ ტექსტებს.

მწერლობის „მოთვინიერების“, თავისუფალი შემოქმედებითი აზრის დათრგუნვისა და ხელისუფლების იდეოლოგიურ დანამატად ლიტერატურის გადაქცევის ერთ-ერთი პოპულარული ფორმა, რომელიც ფართოდ დამკვიდრდა 1930-იანი წლების ჩვენს ლიტერატურაში, ეს იყო ლექსად დაწერილი კოლექტიური მიმართვები და დეკლარაციები, რითაც ავტორები ერთგულების ფიცს ამლევენდნენ ხოლმე სტალინსა და ხელისუფლებას. ამ გალექსილი მიმართვების შემოქმედნი, როგორც წესი, მაშინდელი ჩვენი მწერლობის გამოჩენილი წარმომადგენლები იყვნენ.

სტალინისადმი გაგზავნილი ეს პოეტური პატაკები, როგორც წესი, რუსულ-ქართულად იწერებოდა. მათი მხატვრული დონე, მიუხედავად მათი ავტორების მაღალი პროფესიონალიზმისა, ტრაფარეტული ხოტბის ფარგლებს არ ცილდება. შემთხვევითი არ იყო ის ფაქტი, რომ ამგვარი მიმართვების დაწერა მწერალთა ჯგუფს ევალებოდა და არა ცალკეულ პიროვნებებს. ხელისუფლება ფიქრობდა, რომ ამით ეს პოეტური მიმართვები უფრო მეტ რეზონანსსა და ღირებულებას შეიძენდა ხალხის თვალში. თანაც, მათი ამგვარ მრავალავტორიანობა, ზოგიერთი ხელმძღვანელის აზრით, იმ პერიოდის ჩვენს ცხოვრებაში ფართოდ დამკვიდრებული კოლექტივიზმის პრიციპის განმტკიცებასაც და პიროვნული ინდივიდუალობის დათრგუნვასაც შეუწყობდა ხელს.

აღნიშნულ მოვლენასთან დაკავშირებით მეტად საინტერესოა ერთი ასეთი ფაქტი: „*მწერალთა ერთ-ერთ კრებაზე კ. ლორთქიფანიძეს უთქვამს: პ. იაშვილმა და ა. მამაშვილმა ერთად დაწერეს ლექსი ამხ. სტალინისადმი მიძღვნილი და ეს ლექსი ისე ორგანულად არის დაწერილი, რომ ვერ გარჩევ სად თავდება ერთი ავტორი და სად იწყება მეორე*“ („ლიტერატურული საქართველო“, 1937 წ. 20 მარტი). მრავლისმთქმელია ის კომენტარი, რომელსაც ა. ბაქრაძე აკეთებს ამ ფაქტთან დაკავშირებით: „*როგორ უნდა გათქვეფილიყო ერთმანეთში ორი ძირეულად განსხვავებული პოეტი – ცის-*

ფერყანწელი პაოლო იაშვილი და პროლეტ-მწერალი ალიო მაშაშვილი? ეს გათქვეფა ხომ მათი პოეტური ინდივიდუალობის, თავისთავადობის სიკვდილს მოასწავებდა!“ (ბაქრაძე, 1990, გვ. 45).

როგორც ითქვა, 1930-იან წლებში სტალინის, ლენინისა და საბჭოთა ხელისუფლების ხოტბამ არნახული მასშტაბები შეიძინა. ფაქტობრივად, არ დარჩენილა იმ პერიოდში მოღვაწე თითქმის არცერთი მწერალი, რომელიც პანეგირიკული მხატვრული სიტყვის ამ დოღში, ნებსით თუ იძულებით, არ ყოფილიყოს ჩართული. საილუსტრაციოდ მოვიშველიებ სტალინისადმი გაგზავნილ ერთ-ერთ ასეთ პოეტურ ბარათს, რომელიც 1936 წელს ჟურნალ „მნათობის“ მეორე ნომერში დაიბეჭდა: „საბჭოთა საქართველოს მშრომელთა წერილი ლექსად“. ქართულად გალექსილი წერილის ავტორები არიან: პაოლო იაშვილი, გიორგი ლეონიძე, ნიკოლო მიწიშვილი და ალიო მაშაშვილი. ქართული ტექსტი რუსულად თარგმნეს ვალერიან გაფრინდაშვილმა, ალექსანდრე ყანჩელმა და გიორგი ცაგარელმა. მიმართვა კრემლში გაიგზავნა საქართველოს გასაბჭოების XV წლისთავთან დაკავშირებით.

ლექსად გამოთქმულ საქართველოს მშრომელთა წერილში დახასიათებული იყო ქართველი ხალხის განვითარების ისტორიული გზა და ერთმანეთთან შედარებული ძველი და ახალი დრო. რევოლუციამდელი პერიოდი ავტორთა მიერ შეფასებული იყო, როგორც უბედურებისა და ტანჯვაწამების ხანა, ბოლო 15 წელი კი არნახული წარმატებისა და აღმშენებლობის დროდ ცხადდებოდა. აქედან გამომდინარე, ერთმანეთს ცვლიდა კონტრასტული სურათები: ძველი ყოფისა, რომელსაც მხოლოდ ცრემლი და მწუხარება მოჰქონდა ხალხისთვის და ახალი დროებისა, როცა ბედნიერმა ცხოვრებამ გააცისკროვნა საბჭოთა ადამიანების გულები.

მიმართვის უმეტესი ნაწილი სწორედ ამ ბედნიერი ხანის განდიდებისადმი იყო მიძღვნილი. იმისათვის, რომ ხსენებული ხოტბა უფრო შთამბეჭდავი ყოფილიყო, ავტორები უხვად აწვდიდნენ ბელადს ინფორმაციებს კონკრეტული შრომითი მიღწევების შესახებ და აცნობდნენ, ვინ რამდენი ჩაი მოკრიფა, ვინ რამდენი ტონა ყურძენი მოიწია, ვინ რამდენი მარგანეცი ამოიღო და ა. შ. იმის ნიმუშად, თუ როგორ გამოხატავდნენ საბჭოთა საქართველოს აღმშენებლობისა და განახლების ამგვარ პროცესს მიმართვის ავტორები, მოვიშველიებ ფრაგმენტებს ხსენებული პოეტური წერილიდან:

ღვივის ფერო, იმერეთის არე-მარეს კვამლით ბოლავს,
ღვივის ფერო, ღუმელები ცეცხლის ალში წვრთიან ფოლადს,
რომ ქალაქის მრეწველობას არ მოუხდეს უქმად დგომა,
რომ ქარხნებმა კოლექტივებს მანქანები მისცენ ბლომად,
ანდა:
ლაგოდებში ბატიაშვილს სიხარულით უძგერს გული,
რვაას ოცდაათი ერგო მას შრომა-დღე ახლა, სრული,
კოლმეურნემ ოჯახობით შესძლო საქმე არ ნახული –
ათას თუმანს ფულად იღებს, ორას ფუთსაც ჭირნახულით.
იქვე გამეზარდაშვილი ბატიაშვილს უკვე სჯობნის:
ათას სამას შრომადღემდე - ოცდაათი აღარ ყოფნის,
მის ოჯახში მიიღებენ, - შეჰხარიათ წელს ერთმანეთს, –
შვიდსა ათას კილო ხორბალს და თორმეტი ათას მანეთს.

ხსენებული ბარათის ძირითადი სულისკვეთება მათმა ავტორებმა თავიდანვე, მიმართვისთვის წამმღვარებულ ეპიგრაფშივე, გაამჟღავნეს. „ლენინ-სტალინის დიადი პარტიის ხელმძღვანელობით, – წერდნენ ისინი, – ქართველმა ხალხმა და საქართველოს ყველა ხალხმა მიაღწიეს განთავისუფლებას და ძლევადასილად აშენებენ ახალ ბედნიერ, სოციალისტურ ცხოვრებას“. მათი თქმით, ამ წარმატებათა უშუალო სულისჩამდგმელი იყო სტალინი, „დიდი ბელადი, ბრძენი მასწავლებელი, მთელი მსოფლიოს მშრომელთა მეგობარი“. ყოველგვარ ზღვარს გადამცდარი ეს პოეტური ხოტბა საბოლოოდ ამ სტრიქონებით მთავრდებოდა:

ჩვენო სტალინ, ჩვენო მკვიდრო, ჩვენო დიდო მოამაგე,
გაიშალა ის ნაყოფი, შენ რომ შენის ხელით დარგე,
საბჭოეთის ერთა შორის სხვებთან ერთად ჩვენც ვიკარგეთ,
რადგან შენი დარიგების ერთი სიტყვაც არ დავკარგეთ.

იმისათვის, რომ უფრო ნათელი წარმოდგენა შეგვექმნეს „მწერლობის მოსათვინიერებლად“ (ა. ბაქრაძე) ხელისუფლების მიერ აქტიურად გატარებული იდეოლოგიური პოლიტიკის მასშტაბებსა და დამთრგუნველ როლზე, ქვემოთ შევეცდები კონკრეტული მაგალითები დავიმოწმო სოციალისტური რეალიზმის ზეობის პერიოდში მოღვაწე რამდენიმე ქართველი პოეტის შემოქმედებიდან.

დავიწყოთ გალაკტიონ ტაბიძით. სამწუხაროდ, საბჭოური იდეოლოგიური პოლიტიკის მძლავრი ზეწოლის შედეგად, ისიც გახდა იძულებული, თავისი ნამდვილი ეროვნულ-მოქალაქეობრივი მრწამსის გამომხატველ ლექსებთან ერთად ისეთი პოეტური ტექსტებიც დაეწერა, რომლებიც კონიუნქტურული ფორმით განადიდებდნენ იმჟამინდელ ეპოქალურ სინამდვილეს. ამ თვალსაზრისით განსაკუთრებით დასანანია 1928-1931 წლები. სამწუხაროდ, იმხანად შექმნილი მისი პოეტური ტექსტების უმეტესობა იმდროინდელი იდეოლოგიის მძლავრი ზეგავლენითაა დადღასმული. ხსენებული წლები გამონაკლისი არ არის და აღნიშნული ტენდენციის წარმომჩენი პოეტური ტექსტები შემდგომი დროის მის შემოქმედებაშიც გვხვდება. ეს გულსატკეპნი მოვლენა არსებითად განაპირობა ხელისუფლების მიერ იმხანად გატარებულმა იდეოლოგიურმა პოლიტიკამ.

გ. ტაბიძის შემოქმედების ამ მხარეზე საუბრის დროს აქ საბჭოთა პერიოდის ჩვენს მწერლობაში დამკვიდრებულ ერთ სამწუხარო ტენდენციასაც მინდა მივაპყრო ყურადღება – ტრადიციულ ადამიანურ ფასეულობათა მაგივრად სოციალისტური იდეოლოგიური პოლიტიკით ნაკარნახევი პრინციპების გაბატონების მცდელობას. ამ თვალსაზრისით აქ ეროვნულ-პატრიოტული გრძნობის ის გაგება მინდა გავიხსენო, რომელსაც საბჭოთა ხელისუფლების მესვეურები ამკვიდრებდნენ იმხანად. კერძოდ, საბჭოთა იდეოლოგიის მიხედვით, სამშობლოს ცნებაში უკვე მთელი საბჭოთა კავშირი იგულისხმებოდა და არა კონკრეტულად შენი ქვეყანა. სამწუხაროდ, იმხანად მოღვაწე არაერთი მწერლის მსგავსად, ამ მოვლენის წარმომჩენი მაგალითები გ. ტაბიძს პოეზიაშიც გვხვდება. გავიხსენოთ, მაგალითად, ლექსი „ნეგოროლოე“ (1935 წ.), რომელშიც პარიზიდან მომავალი პოეტის პატრიოტული თვალთახედვა ასეა გამოხატული:

დუმილი ფარავს ტყეს და მდელოებს;
გავცდით ვარშავას, მდუმარებს არე...
ვუახლოვდებით ნეგორელოეს,
სადაც იწყება სამშობლო მხარე...

სამშობლოს ცნების ამგვარი გააზრება გალაკტიონის პოეზიაში სხვაგანაც გვხვდება. პოეტი კმაყოფილებით აცხადებდა, რომ “ბარენცის ზღვიდან შავ ზღვამდე” გადაჭიმული ჩვენი სამშობლო „ხალხთა ძმობისა და მეგობრობის ურთიერთ რწმენის ურყევ საძირკველს“ ეყრდნობოდა („გაშლიდა გაზეთს“... 1942 წ.) და იმ დიადი ქვეყნის ღვიძლ ნაწილად ცხადდებოდა, „სადაც ნანატრი თავისუფლებით სუნთქავს ყოველი“ („ჩანგთა ვით წინად, ეხლაც მოველი“, 1942 წ.), „თავისუფალი სდგას ამირანი და აწ ვერავინ ვერ დაიმონებს“ („ამირანი მიჯაჭვული“. 1937-1939 წწ.).

სამწუხაროდ, სოციალისტური რეალიზმის იდეოლოგიურმა პრინციპებმა გიორგი ლეონიძის შემოქმედებაზეც მოახდინა საკმაო ძლიერი ზეგავლენა. კერძოდ, 1930-1950-იან წლებში დაწერილი მისი ლექსებისა და პოემების მნიშვნელოვანი ნაწილი აშკარადაა აღბეჭდილი იმდროინდელი იდეოლოგიური კონიუნქტურით. ეს რომ მართლაც ასეა, ამაში დასარწმუნებლად 1954 წელს გამოცემული მისი ერთტომეულის გადათვალთვრებაც კმარა. კრებულში შეტანილი ლექსები ავტორს თორმეტ პოეტურ ციკლად აქვს დაყოფილი. მათგან ექვსი ციკლი ასეა დასათაურებული: „ლენინი, სტალინი“, „ბელადის კერა“, „სამშობლოსათვის, სტალინისათვის“, „კომუნიზმის ხარაჩოები“, „ტრიბუ-

ნა“, „ელიენ, სტალინი!“ როგორი სულისკვეთების გამომხატველი ნაწარმოებებიც იქნება ამ ციკლებში შეტანილი მარტო მათი სათაურებითაც ნათელი გახდება მკითხველისთვის. მათ ფონზე წიგნში საკმაოდ მიჩქმალმულად გამოიყურება ის ნაკადი, რომელიც გ. ლეონიძის ჟეშმარიტ პოეტურ ტალანტს წარმოაჩენს.

იმის ნათელსაყოფად, ხსენებული პერიოდის ხელისუფლების მიერ გატარებულ დამთრგუნველ პოლიტიკას ვერც გ. ლეონიძე რომ გადაურჩა, აქ მის მიერ „ლექსად გარდათქმული“ და 1938 წლის 2 იანვარს პრესაში გამოქვეყნებული პოეტური ტექსტიც მინდა გავიხსენო – „თბილისის საქალაქო საბჭოს რუსთაველის საიუბილეო საზეიმო პლენუმის მიმართვა ხალხთა ბელადისადმი – დიდი სტალინისადმი“, ლექსად გარდათქმული გიორგი ლეონიძის მიერ. იმის ნათელსაყოფად, რაზეა საუბარი რუსთაველური შაირით დაწერილ ამ 37 სტროფიან პოეტურ მიმართვაში, ეს პატარა ფრაგმენტიც იქნება საკმარისი:

ამ დიდებულ დღეს, როდესაც ხმაურობს გული ღელვილი,
რუსეთის დიდ ხალხს საღამი, ვინც წარმოშობა ლენინი!
კაცობრიობის გენია, მზე გულზე გადმოფენილი,
ვინც ანუგეშა ამქვეყნად ცრემლდენილი და დევნილი.
...ლენინ-სტალინის პარტია წინ გვიძღვის, დიდი სტალინი!
იყოს დღეგრძელი ბელადი - შეუდრეკელი სტალინი!
მსოფლიოს მშრომელთ იმედი, - გმირთა სიმტკიცე სტალინი!
სამშობლოს დროშის გამხსნელი, ხალხთა დამხსნელი სტალინი!

სტალინისადმი გ. ლეონიძის ამგვარი დამოკიდებულების განმაპირობებელ უმთავრეს საფუძველს ამ შემთხვევაში ისიც წარმოადგენდა, რომ საბჭოთა იმპერიის საჭეთმპყრობელი ქართველი კაცი იყო, ქართული ჯიშისა და გენის ნაშიერი. იმ საყოველთაო სიყვარულსა და თაყვანისცემას, რითაც მილიონობით ადამიანი იყო განმსჭვალული მსოფლიოს პროლეტარიატის ბელადად სახელდებული ამ პიროვნებისადმი, არ შეიძლებოდა ქართველი პოეტისათვის მართლაც არ მოეგვარა დიდი ეროვნული სიამაყე. ირაკლი აბაშიძის მართებული ხაზგასმით, „სტალინის თემა იმჟამად ჩვენი მწერლობის მიერ უპირველეს „პატრიოტულ, მორალურ მოვალეობად იქნა აღქმული“ და „ქართულ საქმედ მიჩნეული. ისეთ ქმნილებებში, როგორც „ბავშვობა და ყრმობა“, ეს სწორედ ასეც იყო“ („მნათობი“, 1992 წ., №1, გვ. 131).

საბჭოთა ეპოქის განმადიდებელ პოეტურ ქმნილებათა შექმნის პროცესი გ. ლეონიძის შემოქმედებაში 1930-იანი წლებიდან იწყება და აღზევების უმაღლეს საფეხურზე 1940-1950-იან წლებში ადის. მიუხედავად იმისა, რომ ამ ტექსტების პათოსი დღეს უკვე აშკარად ყავლაგასულია და ნაკლებად შეესაბამება თანამედროვე მკითხველის მისწარფებებს, მათ მაინც უნდა მივაქციოთ ყურადღება, როგორც ეპოქის სულისკვეთების შესაცნობად მნიშვნელოვან ლიტერატურულ დოკუმენტებს.

მიუხედავად იმისა, რომ ხელისუფლების მიერ გატარებული დიქტატორული იდეოლოგიური პოლიტიკის შედეგად ეპოქალური სინამდვილის ტენდენციურად განმადიდებლის როლში საბჭოთა ეპოქაში მოღვაწე მწერალთა უმრავლესობა მოგვევლინა მეტ-ნაკლები აქტიურობით, ამ თვალსაზრისით ყველაზე მეტად მაინც ე. წ. პროლეტარული მწერლები გამოირჩეოდნენ. მათი შემოქმედების ლამის ერთადერთი და უმთავრესი თემა საბჭოთა კავშირში იმხანად მიმდინარე სოციალური და პოლიტიკური მოვლენების იდეოლოგიური ტენდენციურობით წარმოსახვა და განდიდება იყო. ზემოთქმულის ნათელსაყოფად დავიმოწმებ რამდენიმე ფრაგმენტს ქართული პროლეტარული მწერლობის თვალსაჩინო წარმომადგენლის – კონსტანტინე ლორთქიფანიძის შემოქმედებიდან.

არ გადავაჭარბებთ, თუ ვიტყვით, რომ მძლავრად გამოვლენილი სააგიტაციო-პროპაგანდისტული სულისკვეთებით აღბეჭდილი მისი მხატვრულ-პუბლიცისტური შემოქმედება იდეოლოგიური ხუნდებით იყო შებოჭილი და იდეოლოგიზებული სწორხაზოვნებით გამოხატავდა ავტორის ტენდენციურ დამოკიდებულებას იმჟამინდელი სოციალურ-პოლიტიკური მოვლენებისადმი.

ერთ-ერთი პირველი ნაწარმოები, რომელიც მკაფიოდ წარმოაჩენს 1920-ის წლებში კ. ლორთქიფანიძის პოეტური შემოქმედებისათვის ნიშანდობლივად დამახასიათებელ იდეოლოგიურ რადიკალიზმს, ესაა წინაპრებისადმი მიძღვნილი ლექსი (1921 წ.), რომელშიც უკიდურესი მაქსიმალიზმით არის გამოხატული ახალი სინამდვილის შედეგად ფართოდ აღზევებული ნიჰილიზმი ისტორიული წარსულისადმი და პატრიოტული ინტერესების სანაცვლოდ კოსმოპოლიტიზმის განდიდება-გაფეტიშების მძლავრი ტენდენცია. ავტორი თავიდანვე არაორაზროვნად ავლენს თავის მსოფლმხედველობრივ პოზიციას და კატეგორიული პირდაპირობით მიმართავს წინაპართა აჩრდილებს იმის შესახებ, რომ მათ შორის სამუდამოდ „ჩატყდა სამშვიდობო ხიდი“.

მომაგონდება როს არაბთა მძვინვარე ხროვა,
დევის მუხლივით შეგინგრიათ გულის ფიცარი:
დროთა ტრიალმა ჩვენ ერთმანეთს გამოგვათხოვა,
ჩვენ, წინაპრებო, ერთმანეთი გადავიცანით.

პროლეტარული იდეოლოგიის სამსახურში ჩამდგარი პოეტი თავმომწონე პირდაპირობით აცხადებდა, რომ მისთვის უკვე აღარავითარი მნიშვნელობა აღარ ჰქონდა მათ თავგანწირულ ბრძოლებს ჩვენი ქვეყნის დაუძინებელ მტრებთან. „დარიალიდან დერბენტამდე... გულებდალეწილი ამ რაინდების“ დამიწებულ საფლავებს იგი ახლა ისე უცქეროდა, „როგორც უცხოელი ცნობის მოყვარე“ და თავმომწონედ აცხადებდა: „ჩემთვის ერთია დღეს ერეკლე და მაჰმად-ხანიო“. კ. ლორთქიფანიძის თქმით, მასა და წინაპრებს შორის იმდენად დიდი უფსკრული სუფევდა, რომ მათთან რაიმე კავშირის დამყარება ყოვლად შეუძლებელი იყო:

არ არის მიწა, რომელმაც დღეს ჩვენ შეგვაერთოს,
არ არის სიტყვა, ერთნაირათ რომ მოგვხვდეს გულზე.

ლექსის ბოლო სტრიქონებში ლოზუნგური ფორმით დეკლარირდებოდა ბოლშევიკური იდეოლოგიის მიერ ფართოდ გაფეტიშებული კოსმოპოლიტიზმი და ახალი პოეტური ვარიაციით ხშირდებოდა ჯერ კიდევ „კომუნისტური პარტიის მანიფესტში“ მარქსისა და ენგელსის მიერ ახალი მოძღვრების ერთ-ერთ ფუძემდებლურ პრინციპად გამოცხადებული დებულება იმის შესახებ, რომ მუშას სამშობლო არა აქვს:

არ მეშინია უცხოეთშიც ბედის მოღუნვის,
ტკივილს ვერ მომგვრის მე სამშობლო მიწის სიშორე:
სანამდე ელავს გაბასრული ხმალი კომუნის,
მე ჩემს სამშობლოს ქვეყანაზე ყველგან ვიშოვი.

როგორც ცნობილია, კ. ლორთქიფანიძე პროლეტარულ მწერალთა ერთ-ერთი ყველაზე აქტიური წარმომადგენელი იყო, ხელისუფლების იდეოლოგიური პოლიტიკის გატარებისთვის თავიდანვე თავდადებით მებრძოლი შემოქმედი. ამიტომაცაა, რომ მის შემოქმედებაში, უპირველეს ყოვლისა, სწორედ ის იდეები და მისწრაფებები ირეკლებოდა კლასობრივ-პარტიული სწორხაზოვნებითა და პუბლიცისტური პირდაპირობით, რომლებიც ეპოქალური სინამდვილით იყო ნაკარნახევი.

სანიშნოდ გავიხსენებ ლექსს „საბარგო ავტომობილი“ (1927 წ.), რომლის მეშვეობითაც „სიკვდილამდე დაუფიწყარ ამ რკინის მხედარს“ ავტორი ამ სიტყვებით უცხადებდა სიყვარულს: „მე შენზე ტკბილი შესახედავი ჯერ არ მყოლია, არც მეყოლებაო“. ამ სტრიქონების წაკითხვის შემდეგ ბუნებრივად გვიჩნდება კითხვა, რით იყო განპირობებული ხსენებული ავტომანქანისადმი ავტორის ამგვარი სიყვარული? ლექსის შექმნის უმთავრესი მიზანი სწორედ ამ კითხვაზე პასუხის გაცემის ცდაა. კ. ლორთქიფანიძის შეფასებით, საბარგო ავტომობილისადმი მისი სიყვარულის განმაპირობებელ ფაქტორს თურმე ის გარემოება წარმოადგენდა, რომ მას განუზომლად დიდი წვლილი

ჰქონდა შეტანილი რევოლუციის გამარჯვებაში. აი, როგორ ახასიათებს ავტორი საბარგო ავტომანქანის ამ დამსახურებას მისადმი მიმართული შემდეგი სტრიქონებით:

მართლა გმირი ხარ, ტყვიით დატენილს
არ შეგიცვლია ნაბიჯი გზიდან.
რევოლუციის მოღალატენი
შენ დასახვრეტად გადაგიზიდავს.

ვფიქრობ, დიდი მტკიცება არ ჰქონდა იმას, რომ ციტირებული სტრიქონები თავისებური ხოტბა იყო იმ სისხლიანი რეპრესიებისა, რომელთაც ხელისუფლება მიმართავდა 1920-იან წლებში „რევოლუციური წესრიგის“ დასამყარებლად.

სამწუხაროდ, საბჭოური ეპოქალური სინამდვილის იდეოლოგიური ტენდენციურობით ასახვა, რაც არსებითად განაპირობა იმდროინდელი ხელისუფლების მიერ სოციალისტური რეალიზმის მხატვრულ-შემოქმედებითი მეთოდის დამკვიდრებამ, მხოლოდ განხილული ნაწარმოებებით არ შემოიფარგლება. ამ შემთხვევაში მე მხოლოდ მცირე მასალა მოვიშველიე იმის ნათელსაყოფად, რაოდენ დიდი მასშტაბებიც ჰქონდა ამ მოვლენას შექმნილი საბჭოთა ეპოქაში მოღვაწე იმ მწერალთა შემოქმედებაში, რომლებიც მხატვრული სიტყვის პირველხარისხოვანი ოსტატები იყვნენ.

გამოყენებული ლიტერატურა:

- აბაშიძე, ი. (1992). ზარები 30-იანი წლებიდან. ჟურნ. „მნათობი“, №1. ISSN 0132.
ბაქრაძე, ა. (1990). მწერლობის მოთვინიერება, თბილისი, „სარანგი“.
გაზ. „ლიტერატურული საქართველო“, 1937 წ. 20 მარტი. თბილისი.
„დროშა“ (1925). რკპ (ბ) ცენტრალური კომიტეტის დადგენილება „სამხატვრო ლიტერატურის დარგში პარტიის პოლიტიკის შესახებ“, ჟურნ. „დროშა“, 28.
ლეონიძე, გ. (1938). თბილისის საქალაქო საბჭოს რუსთაველის საიუბილეო საზეიმო პლენუმის მიმართვა ხალხთა ბელადისადმი – დიდი სტალინისადმი, იხ: გაზ. „კომუნისტი“, 2 იანვარი.
ლეონიძე, გ. (1954). ერთტომეული, თბილისი, „სახელგამი“.
ლორთქიფანიძე, კ. (1927). ღიმილი, ლექსები, თბილისი, „სახელგამი“.
ლორთქიფანიძე, კ. (1932). ლექსების კრებული 2 წიგნად. ნაწილი 1, თბილისი, „სახელგამი“.
„მნათობი“ (1936). საბჭოთა საქართველოს მშრომელთა წერილი ლექსად, ჟურნ. „მნათობი“, 2.
ნიკოლეიშვილი, ა. (2007). მეოცე საუკუნის ქართული ლიტერატურის ისტორიის ნარკვევები, ტომი VII, ქუთაისი, „მოწამეთა“.
ტაბიძე, გ. (1966). თხზულებანი 12 ტომად, ტ. 3. თბილისი.
ტაბიძე, გ. (1966). თხზულებანი 12 ტომად, ტ. 4. თბილისი.
ტაბიძე, გ. (1968). თხზულებანი 12 ტომად, ტ. 6. თბილისი.

References:

- Abashidze I. (1992). Zarebi 30-iani ts'lebidan. [Bells from the 30th years]. Journ. "Mnatobi," 1. ISSN 0132.
Bakradze A. (1990). Mts'erlobis motviniereba. [Teaming of the literature]. Tbilisi: "Sarangi".
„Drosha“ (1925). Rk'p' (b) Tsent'raluri k'omit'et'is dadgenileba „samkhat'vro lit'erat'uris dargshi p'art'iis p'olit'ik'is shesakheb“. [Resolution of the central committee of the communist party of Russia "On party policy in the field of fiction"]. Journ. "Drosha", 28.
Gaz. „lit'erat'uruli sakartvelo“ (1937). [Newspaper "Literary Georgia"]. Tbilisi, 1937, March 20.
Leonidze, G. (1938). Tbilisis sakalako sabch'os rustavelis sauibileo sazeimo p'lenumis mimartva khalkhta beladisamdi – didi St'alinisadmi. [Address of the Rustaveli Jubilee Plenum of the Tbilisi City Council to the leader of the people-the great Stalin]. See: newspaper "Communist," 1938. January 2.
Leonidze G. (1954). Ertt'omeuli. [Single volume]. Tbilisi, „sakhelgami“.

- Lortkipanidze, K'. (1927). Ghimili, leksebi. [Smile, poems]. Tbilisi, „sakhelgami“.
- Lortkipanidze K. (1932). Leksebis k'rebuli 2 ts'ignad. Nats'ili 1. [A collection of poems 2 books. Part 1]. Tbilisi, Sakhelgami.
- „Mnatobi“ (1936). Sabch'ota sakartvelos mshromelta ts'erili leksad. [A letter of the workers of Soviet Georgia in verse]. Journal “Mnatobi”, 2.
- Nikoleishvili A. (2007). Meotse sauk'unis kartuli lit'erat'uris ist'oriis nark'vevebi, t'omi VII. [Essays on the history of Georgian literature of the twentieth century, volume VII]. Kutaisi, “Motsameta”.
- Tabidze G. (1966). Tkhzulebani 12 t'omad, t'. 3. [Works in 12 volumes, vol.3]. Tbilisi.
- Tabidze G. (1966). Tkhzulebani 12 t'omad, t'. 4. [Works in 12 volumes, vol.4]. Tbilisi.
- Tabidze G. (1968). Tkhzulebani 12 t'omad, t'. 6. [Works in 12 volumes, vol. 6]. Tbilisi.